

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Krystiana Kolińskiego
pt. „Potencjał odporności małych lokalnych rynków pracy w Polsce”,
przygotowanej pod kierunkiem
dr hab. Ewy Kacprzak, prof. UAM, oraz dr. Bartłomieja Kołsuta.

1. Struktura, układ pracy oraz ocena wyboru tematu

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr. Krystiana Kolińskiego pt. *„Potencjał odporności małych lokalnych rynków pracy w Polsce”* została opracowana w sposób przemyślany i staranny, odpowiadający standardom stawianym pracom doktorskim w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Praca liczy 247 stron i składa się z pięciu rozdziałów merytorycznych, poprzedzonych wstępem i zakończonych podsumowaniem, a także bibliografią oraz spisami tabel i rycin. Układ formalny rozprawy jest kompletny, a jej poszczególne elementy tworzą spójną i logiczną całość.

Układ pracy jest konsekwentny, a kolejność rozdziałów prowadzi czytelnika w sposób uporządkowany od zagadnień teoretycznych i metodologicznych, poprzez analizy empiryczne, aż do pogłębionych studiów przypadku. Widoczna jest dbałość autora o zachowanie ciągłości wywodu oraz logiczne powiązanie kolejnych części pracy. Na uwagę zasługuje również względna równowaga objętościowa pomiędzy empirycznymi częściami rozprawy, co świadczy o świadomym podejściu autora do kompozycji pracy oraz o umiejętności planowania struktury rozbudowanego opracowania naukowego.

Jedynie podsumowanie charakteryzuje się wyraźnie mniejszą objętością niż rozdziały badawcze. Nie należy jednak traktować tego faktu jako istotnego mankamentu, gdyż spełnia ono swoją funkcję syntetyzującą i porządkującą najważniejsze ustalenia naukowe. Taki układ wyraża określony plan, w którym zasadniczy nacisk położony został na analizę materiału empirycznego, a nie na rozbudowaną rekapitulację i syntezę.

Rozdziały pracy zostały podzielone na podrozdziały w sposób przejrzysty i logiczny. Ich wewnętrzna struktura sprzyja klarowności wyводу, a hierarchia zagadnień jest czytelna. Autor konsekwentnie porządkuje treści i prowadzi narrację w sposób systematyczny, co ułatwia odbiór nawet bardziej złożonych fragmentów analizy.

Z perspektywy układu pracy można jednocześnie zauważyć, że największą objętością charakteryzuje się rozdział poświęcony studiom przypadku, który wyraźnie dominuje nad pozostałymi częściami rozprawy. Rozwiązanie to jest uzasadnione przyjętym podejściem badawczym oraz chęcią pogłębionego ukazania lokalnych uwarunkowań odporności rynków pracy. Można jednak rozważyć, czy rozbiecie tego rozdziału na dwie części, obejmujące osobno charakterystykę badanych przypadków oraz ich analizę porównawczą i interpretację, nie sprzyjałoby jeszcze większej przejrzystości narracji. Z kolei połączenie rozdziałów poświęconych delimitacji lokalnych rynków pracy oraz analizie potencjału ich odporności mogłoby stworzyć spójny blok metodologiczno-analityczny. Uwagi te mają charakter porządkujący i mogłyby okazać się użyteczne zwłaszcza w przypadku ewentualnego przygotowywania rozprawy do druku.

Już na poziomie struktury i koncepcji pracy widoczny jest trafny i dojrzały wybór tematu badawczego. Autor podejmuje bowiem problematykę odporności małych lokalnych rynków pracy, osadzając badania nad rynkiem pracy (zwłaszcza w ujęciu przestrzennym) w koncepcji rezyliencji, która w ostatnich latach zyskuje coraz większe znaczenie w badaniach nad systemami społeczno-gospodarczymi. Wybór ten należy uznać za uzasadniony zarówno z punktu widzenia aktualnych debat naukowych, jak i potrzeb poznawczych geografii społeczno-ekonomicznej.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że autor podejmuje analizę odporności rynków pracy nie w reakcji na konkretny kryzys, lecz w warunkach relatywnie dobrej kondycji ekonomicznej. Takie podejście pozwala traktować odporność jako trwałą zdolność adaptacyjną oraz gotowość na potencjalne pogorszenie koniunktury, a nie wyłącznie jako mechanizm reagowania na już zaistniałe zaburzenia. W tym sensie praca

wnosi istotny wkład do dyskusji nad prewencyjnym i długofalowym wymiarem odporności systemów lokalnych.

Z punktu widzenia geografii szczególnie istotne jest również to, że autor konsekwentnie ukazuje znaczne zróżnicowanie przestrzenne badanych zjawisk. Analizy prowadzone na poziomie małych lokalnych rynków pracy oraz zastosowanie studiów przypadku pozwalają unaocznić, jak silnie uwarunkowania odporności są zakorzenione w specyfice lokalnej: demograficznej, gospodarczej i instytucjonalnej oraz jak odmienne mogą być mechanizmy adaptacyjne w poszczególnych częściach kraju.

Na pozytywną ocenę zasługuje także fakt, iż rozprawa oparta jest na bogatej, dobrze dobranej i aktualnej literaturze przedmiotu, która wykorzystywana jest w sposób świadomy i funkcjonalny. Odwołania do literatury pojawiają się w różnych częściach pracy – nie tylko w rozdziałach teoretycznych, lecz również w interpretacji wyników badań. Świadczy to o przemyślanym konstruowaniu wywodu oraz o dobrym przygotowaniu merytorycznym autora.

2. Wstęp, cele pracy, problem badawczy i założenia metodologiczne

Wstęp do rozprawy należy ocenić pozytywnie. Autor w sposób umiejętny i klarowny buduje wywód, stopniowo wprowadzając czytelnika w problematykę potencjału odporności oraz specyfiki małych lokalnych rynków pracy. Przedstawienie kontekstu badawczego jest spójne i logiczne, a narracja prowadzona jest w sposób, który ułatwia zrozumienie zarówno samej idei odporności, jak i jej zastosowania w analizach rynku pracy w ujęciu przestrzennym. Autor trafnie identyfikuje główne wątki debaty naukowej oraz osadza własne badania w szerszym kontekście współczesnych badań nad systemami społeczno-gospodarczymi. Wstęp spełnia zatem swoją podstawową funkcję tj. porządkuje pole badawcze i przygotowuje czytelnika do dalszych, bardziej szczegółowych analiz.

Cel główny rozprawy został sformułowany jako określenie poziomu potencjału odporności małych lokalnych rynków pracy w Polsce oraz identyfikacja uwarunkowań kształtujących ten potencjał. Cel ten należy uznać za jasny, poprawnie zdefiniowany i adekwatny do podjętej problematyki badawczej, a także realistyczny w kontekście zastosowanych metod badawczych oraz dostępnych źródeł danych. Jednocześnie, z perspektywy metodologii badań naukowych, zwłaszcza w paradygmacie, który określić

można mianem neoscjentystycznego, można zauważyć, że użycie pojęcia „identyfikacja” ma charakter dość ostrożny. Zakres i sposób prowadzonych analiz w istotnym stopniu wykraczają bowiem poza opis i wkraczają w obszar wyjaśniania zależności i mechanizmów kształtujących odporność lokalnych rynków pracy. Można zatem argumentować, że cel pracy ma w istocie wymiar eksplanacyjny, nawet jeśli nie został on wprost nazwany w taki sposób. Należy jednak podkreślić, że przyjęta formuła celu nie ogranicza merytorycznej wartości pracy, a raczej wpisuje się w ostrożną i metodologicznie bezpieczną tradycję formułowania założeń badawczych.

Cele szczegółowe zostały sformułowane w sposób logiczny i konsekwentny, a ich układ jest wyraźnie podporządkowany realizacji celu głównego. Obejmują one zarówno uporządkowanie aparatu pojęciowego i koncepcyjnego, delimitację lokalnych rynków pracy, konstrukcję wskaźnika potencjału odporności, jak i identyfikację uwarunkowań społeczno-gospodarczych oraz sformułowanie rekomendacji praktycznych. Taki układ celów należy ocenić pozytywnie, gdyż prowadzi czytelnika od rozważań teoretycznych, poprzez analizy empiryczne, aż do wniosków o charakterze aplikacyjnym. Jednocześnie cele te dobrze wpisują się w klasyczny schemat badań w geografii społeczno-ekonomicznej, obejmujący przejście od analiz strukturalnych i strukturalno-przestrzennych, poprzez uwarunkowania instytucjonalne i gospodarcze, aż po kwestie społeczne, ujmowane m.in. poprzez doświadczenia i oceny aktorów lokalnych.

W toku lektury rozprawy można stwierdzić, że cele szczegółowe zostały w zasadniczym stopniu zrealizowane, a uzyskane wyniki pozostają w zgodzie z deklarowanymi założeniami badawczymi. Autor konsekwentnie odnosi się do przyjętych celów w kolejnych częściach pracy, co świadczy o dobrej kontroli nad całością wywodu. Pewnym mankamentem może być jednak stosunkowo szeroki zakres niektórych celów, zwłaszcza tych odnoszących się do rekomendacji dla polityk publicznych, które momentami mają charakter bardziej postulatywny niż bezpośrednio wynikający z przeprowadzonych analiz empirycznych. Uwagi te nie podważają jednak zasadniczej poprawności konstrukcji celów badawczych i mogą być traktowane raczej jako wskazanie potencjalnych kierunków dalszych pogłębionych badań.

Problem badawczy został osadzony w aktualnym nurcie badań nad odpornością systemów społeczno-gospodarczych i trafnie odniesiony do specyfiki małych lokalnych rynków pracy. Autor słusznie wskazuje, że jednostki te charakteryzują się ograniczonym potencjałem adaptacyjnym, a jednocześnie są szczególnie podatne na niekorzystne

zmiany demograficzne i gospodarcze. Tak sformułowany problem badawczy należy uznać za uzasadniony teoretycznie i istotny poznawczo, zwłaszcza w kontekście rosnącego zainteresowania badaniami nad odpornością struktur lokalnych.

Pytania badawcze zostały przypisane do poszczególnych etapów postępowania badawczego i pozostają w logicznym związku z celami pracy. Obejmują one zarówno kwestie definicyjno-teoretyczne, jak i zagadnienia empiryczne dotyczące delimitacji lokalnych rynków pracy, poziomu i zróżnicowania ich potencjału odporności oraz identyfikacji kluczowych uwarunkowań tego potencjału. Na szczególną uwagę zasługuje połączenie pytań ilościowych z pytaniami wymagającymi pogłębionej analizy jakościowej, co wzmacnia spójność koncepcji badawczej i pozwala na wieloaspektowe ujęcie badanego problemu.

Z perspektywy recenzenta można jednak wskazać, że liczba pytań badawczych jest stosunkowo duża, a ich zakres miejscami się zazębia. W konsekwencji niektóre z nich mają charakter bardziej opisowy niż problemowy, co może osłabiać ich analityczną ostrość. W szczególności pytania dotyczące uwarunkowań odporności mogłyby zostać silniej ukierunkowane na mechanizmy przyczynowo-skutkowe, a nie jedynie na identyfikację współwystępujących cech. Uwagi te mają jednak charakter porządkujący i nie wpływają negatywnie na ogólną ocenę poprawności konstrukcji problemu badawczego.

Na pozytywną ocenę zasługuje również wyodrębnienie rozdziału poświęconego przebiegowi postępowania badawczego, który został dodatkowo zilustrowany schematem. Zabieg ten znacząco zwiększa czytelność pracy i pozwala lepiej zrozumieć logikę kolejnych etapów analizy. Autor deklaruje przy tym zastosowanie podejścia multimetodycznego, co w przypadku badań nad złożonymi zjawiskami społeczno-gospodarczymi należy uznać za rozwiązanie trafne i metodologicznie uzasadnione. Można jednak zauważyć, że klucz podziału zastosowanych metod nie zawsze jest w pełni czytelny. Ograniczenie ich rozróżnienia do metod ilościowych i jakościowych stanowi pewne uproszczenie. Bardziej przekonujące byłoby ich osadzenie w szerszym porządku właściwym dla dyscypliny, obejmującym poziom metodologiczny, metodyczny oraz narzędziowy. Takie podejście pozwoliłoby pełniej ukazać wewnętrzną spójność zastosowanych procedur badawczych oraz ich zakorzenienie w tradycji badań geograficznych.

Za istotny atut pracy należy uznać wyraźne nawiązanie w części metodologicznej do koncepcji regionów węzłowych, świadczące o świadomości autora w zakresie funkcjonalnego ujmowania przestrzeni. Można jednak zauważyć, że autor mógłby jeszcze głębiej sięgnąć do klasycznych tradycji badań funkcjonalno-strukturalnych, w szczególności do analiz funkcjonalnych i społecznych lokalnych systemów osadniczych, rozwijanych m.in. w pracach W. Maika czy E. Bidermana. W tym kontekście aktualne pozostaje pytanie o to, co w nowych koncepcjach badawczych stanowi rzeczywiście nową jakość, a co jest twórczym rozwinięciem wcześniejszych podejść, zwłaszcza w analizach małych systemów terytorialnych.

Na szczególne podkreślenie zasługuje również fakt, że autor ze zrozumieniem i przekonaniem sięga po badania o charakterze eksperckim i pogłębionym, traktując je jako istotny element analizy uwarunkowań odporności lokalnych rynków pracy. Takie podejście należy ocenić bardzo pozytywnie, zwłaszcza w kontekście współczesnych badań społeczno-ekonomicznych, w których pogłębiona wiedza aktorów lokalnych często okazuje się bardziej wartościowa poznawczo niż masowe badania ankietowe prowadzone na przypadkowo dobranych respondentach.

Rozdział drugi rozprawy, poświęcony funkcjonowaniu i odporności rynków pracy w ujęciu teoretycznym, stanowi rozbudowaną i solidną podstawę konceptualną dla dalszych analiz empirycznych. Autor prezentuje szeroki i dobrze dobrany przegląd literatury przedmiotu, obejmujący zarówno klasyczne ujęcia rynku pracy, jak i współczesne koncepcje odporności systemów społeczno-gospodarczych. Rozdział ten należy ocenić jako merytorycznie bogaty oraz dobrze osadzony w aktualnych debatach naukowych.

Na szczególną uwagę zasługuje sposób, w jaki autor buduje wywód, prowadząc czytelnika od ogólnych zagadnień związanych z funkcjonowaniem rynków pracy, poprzez ich zróżnicowanie przestrzenne, aż do wprowadzenia koncepcji odporności jako ramy interpretacyjnej dla dalszych analiz. Układ rozdziału jest logiczny, a narracja klarowna, co sprzyja zrozumieniu przyjętych założeń teoretycznych i ich znaczenia dla dalszej części pracy.

Istotnym elementem tego rozdziału jest autorska synteza uwarunkowań funkcjonowania rynków pracy, dokonana poprzez ich podział na trzy główne grupy: społeczno-demograficzne, regionalno-gospodarcze oraz instytucjonalno-regulacyjne. Taki zabieg należy uznać za wartościowy wkład autorski, porządkujący rozproszone

w literaturze podejścia i tworzący spójną ramę interpretacyjną dla analiz empirycznych prowadzonych w dalszej części rozprawy. Zaproponowana klasyfikacja jest czytelna i funkcjonalna, a jej wykorzystanie w kolejnych rozdziałach potwierdza jej użyteczność analityczną.

Z perspektywy geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej można jednak zauważyć, że zaproponowany podział nie w pełni eksponuje specyfikę uwarunkowań przestrzennych. Autor wprowadzie odnosi się do nich, ujmując je w kategorii „położenie w systemie osadniczym i transportowym”, jednak w kontekście skali i charakteru prowadzonych badań można byłoby rozważyć wyodrębnienie osobnej grupy uwarunkowań o charakterze stricte przestrzennym. Dotyczyłoby to m.in. relacji funkcjonalnych, stopnia powiązań z otoczeniem, pozycji w lokalnych i ponadlokalnych układach osadniczych czy złożoności struktur przestrzennych.

Uwagi te nabierają dodatkowego znaczenia w świetle faktu, że w dalszej części pracy – w szczególności w rozdziale poświęconym studiom przypadku – analizowane są jednostki o złożonym charakterze przestrzennym, co autor trafnie uzasadnia w odpowiednim fragmencie rozprawy. Tym samym wyraźniejsze zaakcentowanie przestrzennego wymiaru uwarunkowań już na poziomie rozważań teoretycznych mogłoby dodatkowo wzmocnić spójność koncepcji badawczej oraz podkreślić geograficzny charakter prowadzonych analiz.

Autor wykazuje się dobrą orientacją w literaturze zarówno ekonomicznej, jak i geograficznej, a rozdział nie ogranicza się do prostego zestawienia definicji i stanowisk. Widoczna jest próba ich syntetycznego uporządkowania oraz wskazania tych elementów, które mają kluczowe znaczenie dla badań nad odpornością lokalnych rynków pracy. Choć w niektórych fragmentach można byłoby oczekiwać silniejszego zaakcentowania autorskiego stanowiska wobec prezentowanych koncepcji, uwaga ta ma charakter porządkujący i nie obniża merytorycznej wartości rozdziału.

Podsumowując, rozdział drugi pełni w rozprawie istotną funkcję teoretyczno-koncepcyjną. Stanowi on solidny punkt wyjścia dla dalszych analiz empirycznych, a zaproponowana synteza uwarunkowań funkcjonowania rynków pracy potwierdza dojrzałość metodologiczną autora i jego dobre przygotowanie do podejmowania złożonej problematyki odporności rynków pracy w ujęciu przestrzennym.

3. Ocena wyników badań empirycznych

Rozdziały czwarty i piąty rozprawy zawierają jeden z najważniejszych i najbardziej oryginalnych rezultatów całej pracy, jakim jest delimitacja lokalnych rynków pracy wraz z ich klasyfikacją wielkościową. Osiągnięcie to należy ocenić bardzo wysoko zarówno z punktu widzenia poznawczego, jak i metodologicznego. W szczególności zasługuje ono na podkreślenie w zestawieniu z klasycznymi analizami rynku pracy zaprezentowanymi w rozdziale trzecim, opartymi głównie na podziałach administracyjnych i zagregowanych danych statystycznych. Przejście od takiego ujęcia do analizy rynku pracy jako układu funkcjonalnego stanowi istotny krok naprzód w badaniach geograficznych nad rynkiem pracy.

Przeprowadzona delimitacja pozwala na precyzyjne uchwycenie rzeczywistych powiązań popytowo-podażowych na rynku pracy, opartych na codziennych przepływach ludności, a nie na formalnych granicach administracyjnych. Dzięki temu autor uzmysławia czytelnikowi faktyczny zakres terytorialny małych lokalnych rynków pracy, które – mimo określenia „małe” – często obejmują rozległe i wewnętrznie zróżnicowane obszary. W tym sensie praca wnosi istotny wkład do dyskusji nad skalą funkcjonowania lokalnych rynków pracy oraz nad relacją pomiędzy skalą przestrzenną a efektywnością ich działania.

Szczególnie wartościowe jest to, że delimitacja lokalnych rynków pracy została uzupełniona o ich klasyfikację wielkościową, co umożliwia bardziej zniuansowaną analizę porównawczą. Pozwala to nie tylko na różnicowanie rynków pracy pod względem ich potencjału demograficznego czy gospodarczego, lecz także na ocenę ich sprawności funkcjonowania w warunkach oporu przestrzeni. Autor pokazuje bowiem, że kwestie takie jak długość i koszt dojazdów do pracy, dostępność transportowa czy pozycja w systemie osadniczym mają istotne znaczenie dla równoważenia popytu i podaży pracy, a tym samym dla codziennego funkcjonowania mieszkańców oraz lokalnych gospodarek.

W tym kontekście praca wnosi również ważny wkład w rozumienie szerszych konsekwencji funkcjonowania lokalnych rynków pracy, wykraczających poza sam rynek pracy sensu stricto. Sprawność bądź jej brak wpływa bowiem na inne elementy życia społeczno-gospodarczego, takie jak decyzje migracyjne, dostęp do usług publicznych, organizację życia rodzinnego czy poziom integracji społecznej. Autor trafnie pokazuje,

że lokalny rynek pracy stanowi jeden z kluczowych elementów systemu terytorialnego, którego funkcjonowanie oddziałuje na wiele innych sfer.

Na tej solidnej podstawie delimitacyjnej autor przechodzi do analizy poziomu potencjału odporności małych lokalnych rynków pracy, wykorzystując autorski wskaźnik syntetyczny. Ostateczny wynik tej analizy pozwala na zidentyfikowanie wyraźnych różnic przestrzennych w zdolności adaptacyjnej badanych jednostek. Dobór zmiennych wykorzystanych do konstrukcji wskaźnika jest merytorycznie uzasadniony i spójny z wcześniej zaprezentowaną koncepcją uwarunkowań funkcjonowania rynków pracy. Autor zachowuje konsekwencję pomiędzy częścią teoretyczną, delimitacyjną i analityczną, co wzmacnia wiarygodność uzyskanych wyników.

Jednocześnie należy podkreślić, że – jak w przypadku większości wskaźników syntetycznych – najbardziej dyskusyjną kwestią pozostaje problem ważenia poszczególnych zmiennych. Autor zdecydował się na rozwiązanie niewprowadzające wag, co jest metodologicznie poprawne i często stosowane w badaniach geograficznych. Zastosowanie wag mogłoby prowadzić do odmiennych rezultatów klasyfikacyjnych, jednak nie oznacza to, że przyjęte rozwiązanie jest błędne. Kwestia ta otwiera raczej pole do dalszej dyskusji metodologicznej oraz potencjalnych rozwinięć badań, w tym testowania alternatywnych wariantów konstrukcji wskaźnika.

Na szczególne podkreślenie zasługuje również fakt, że przeprowadzone delimitacje i klasyfikacje pozwalają na wskazanie obszarów o określonych, nie zawsze intuicyjnie oczywistych uwarunkowaniach funkcjonowania rynku pracy. W tym sensie wyniki badań mają istotny potencjał aplikacyjny. Mogłyby one zostać wykorzystane przez różne instytucje państwa i samorządu terytorialnego jako narzędzie zwiększonego monitoringu lokalnych rynków pracy, identyfikacji obszarów wymagających szczególnej uwagi oraz projektowania bardziej precyzyjnych, terytorialnie ukierunkowanych działań interwencyjnych.

Podsumowując, delimitacja lokalnych rynków pracy wraz z ich klasyfikacją wielkościową oraz ocena poziomu potencjału ich odporności stanowią kluczowe osiągnięcie rozprawy. Jest to wkład istotny nie tylko dla badań nad rynkiem pracy, lecz także dla geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej jako dyscyplin, wzmacniający funkcjonalne i przestrzenne podejście do analizy złożonych systemów terytorialnych.

Rozdział poświęcony studiom przypadku stanowi istotne i wartościowe uzupełnienie analiz ilościowych przedstawionych w poprzednich częściach rozprawy. Autor w sposób konsekwentny wykorzystuje wyniki delimitacji oraz klasyfikacji lokalnych rynków pracy jako punkt wyjścia do pogłębionej analizy mechanizmów kształtujących ich odporność, które nie są w pełni uchwytnie na podstawie danych statystycznych. Takie połączenie analiz ilościowych z jakościowymi należy ocenić bardzo pozytywnie i uznać za metodologicznie uzasadnione.

Dobór studiów przypadku, obejmujący po dwa lokalne rynki pracy o najwyższym i najniższym poziomie potencjału odporności, ma charakter klasyczny, lecz zarazem w pełni zasadny. Przyjęcie takiego rozwiązania pozwala na wyraźne uchwycenie kontrastów oraz na uzyskanie przejrzystych odpowiedzi na postawione w pracy pytania badawcze. Autor w sposób czytelny pokazuje, jak odmienne konfiguracje uwarunkowań demograficznych, gospodarczych, instytucjonalnych i przestrzennych przekładają się na różnice w zdolnościach adaptacyjnych badanych rynków pracy.

Jednocześnie warto zauważyć, że zastosowane podejście, choć trafne i skuteczne poznawczo, koncentruje się na przypadkach relatywnie „oczywistych”, co jest typowe dla tego rodzaju analiz. Interesującym kierunkiem dalszych badań, być może podejmowanych już poza ramami niniejszej rozprawy, mogłoby być przyjrzenie się przypadkom mniej jednoznacznym, np. lokalnym rynkom pracy o słabych parametrach strukturalnych, lecz położonym w bezpośrednim sąsiedztwie dużych aglomeracji miejskich. Tego typu obszary mogłyby ujawnić dodatkowe mechanizmy funkcjonowania i odporności rynków pracy, wynikające z relacji centrum–peryferie, efektów spillover czy selektywnej mobilności pracowników.

Na szczególną uwagę zasługuje sposób przeprowadzenia badań jakościowych. Autor przygotował rozbudowaną i dobrze przemyślaną listę dyspozycji do wywiadów, która umożliwiła zebranie materiału empirycznego o pogłębionym charakterze. Pytania obejmują szerokie spektrum zagadnień, odnoszących się zarówno do funkcjonowania lokalnego rynku pracy, jak i do roli instytucji, lokalnych władz oraz postrzeganych barier i możliwości rozwojowych. Taki zakres dyspozycji świadczy o dobrym przygotowaniu autora do prowadzenia badań terenowych.

Z tego punktu widzenia można jednak zauważyć, że część pytań zawartych w dyspozycjach mogłaby zostać ograniczona lub pominięta, gdyż informacje te są możliwe do pozyskania ze źródeł formalnych, takich jak statystyka publiczna, dokumenty

strategiczne czy raporty instytucjonalne. Nie wpływa to jednak negatywnie na wartość zebranego materiału empirycznego, a raczej wskazuje na potencjalną możliwość dalszego „odchudzenia” narzędzia badawczego i jeszcze silniejszego ukierunkowania wywiadów na kwestie interpretacyjne i decyzyjne.

Wyniki badań jakościowych pozwalają na pogłębienie interpretacji rezultatów analiz ilościowych oraz na identyfikację mechanizmów adaptacyjnych, które nie są bezpośrednio widoczne w danych statystycznych. Szczególnie cenne są wnioski dotyczące roli lokalnych władz samorządowych, instytucji rynku pracy, kapitału społecznego oraz jakości współpracy pomiędzy aktorami lokalnymi. Autor trafnie pokazuje, że nawet w ramach podobnych klas potencjału odporności mogą występować odmienne ścieżki adaptacyjne, uwarunkowane lokalnym kontekstem i specyfiką relacji instytucjonalnych.

Warto zaznaczyć, że część wniosków formułowanych na podstawie studiów przypadku ma charakter dość ogólny, a ich bezpośrednie powiązanie z konkretnymi ustaleniami empirycznymi nie zawsze jest jednoznaczne. Dotyczy to zwłaszcza rekomendacji odnoszących się do polityki migracyjnej, edukacyjnej czy przestrzennej, które w niektórych fragmentach wykraczają poza zakres przeprowadzonych analiz. Uwagi te nie podważają jednak wartości poznawczej tej części pracy, lecz raczej wskazują potencjalne kierunki dalszych, pogłębionych badań.

Podsumowując, studia przypadku stanowią wartościowe i metodologicznie uzasadnione uzupełnienie analiz ilościowych, wzmacniając interpretację wyników oraz podkreślając złożony, kontekstowy charakter odporności lokalnych rynków pracy. Rozdział ten potwierdza umiejętność autora do prowadzenia badań empirycznych o pogłębionym charakterze oraz do łączenia różnych porządków analitycznych w spójną całość.

4. Ocena podsumowania i rekomendacji

Podsumowanie rozprawy zostało opracowane w sposób syntetyczny i uporządkowany. Autor sprawnie zbiera w nim najważniejsze ustalenia wynikające z przeprowadzonych analiz ilościowych i jakościowych, odnosząc je do sformułowanych wcześniej celów i pytań badawczych. Choć objętościowo podsumowanie ma charakter zwięzły, spełnia ono swoją podstawową funkcję porządkującą i interpretacyjną, wskazując kluczowe wnioski oraz ich znaczenie w szerszym kontekście badawczym.

Na szczególne podkreślenie zasługuje wyraźny walor aplikacyjny sformułowanych wniosków i rekomendacji. Autor nie ogranicza się do uogólnień o charakterze poznawczym, lecz podejmuje próbę przełożenia wyników badań na potencjalne działania w obszarze polityk publicznych, zwłaszcza polityki rynku pracy oraz polityki rozwoju regionalnego i lokalnego. W tym sensie rozprawa wychodzi poza czysto akademicki wymiar analizy i oferuje podstawy do bardziej świadomego, terytorialnie ukierunkowanego projektowania interwencji publicznych.

Istotnym elementem rekomendacji jest zwrócenie uwagi na specyfikę obszarów peryferyjnych, które w analizach rynku pracy często traktowane są w sposób jednorodny lub marginalizowany. Autor pokazuje jednak, że obszary te charakteryzują się znaczną wewnętrzną różnorodnością, zarówno pod względem uwarunkowań demograficznych i gospodarczych, jak i mechanizmów adaptacyjnych oraz zdolności do reagowania na zmiany koniunkturalne. Takie podejście pozwala odejść od uproszczonych diagnoz i lepiej uchwycić złożoność procesów zachodzących na peryferiach.

Warto podkreślić, że zaproponowane rekomendacje nie mają charakteru uniwersalnych recept, lecz są formułowane z uwzględnieniem zróżnicowania terytorialnego i odmiennych ścieżek rozwoju lokalnych rynków pracy. Autor trafnie wskazuje, że skuteczność działań podejmowanych na poziomie lokalnym i regionalnym zależy od rozpoznania specyficznych uwarunkowań danego obszaru, a nie od prostego przenoszenia rozwiązań sprawdzonych w innych kontekstach przestrzennych.

Z punktu widzenia recenzenta pracy można zauważyć, że część rekomendacji ma charakter dość ogólny i momentami wykracza poza bezpośrednie wyniki przeprowadzonych analiz empirycznych. Dotyczy to zwłaszcza postulatów odnoszących się do polityki migracyjnej, edukacyjnej czy przestrzennej. Uwagi te nie umniejszają jednak wartości aplikacyjnej pracy, lecz raczej wskazują kierunki, które mogłyby zostać rozwinięte w przyszłych badaniach lub w ramach pogłębionych analiz wdrożeniowych. Podsumowując, część końcowa rozprawy potwierdza, że autor potrafi nie tylko przeprowadzić złożone analizy empiryczne, lecz także wyciągać z nich wnioski istotne z punktu widzenia praktyki społeczno-gospodarczej. Szczególnie cenne jest odejście od jednorodnego postrzegania obszarów peryferyjnych i podkreślenie ich zróżnicowania, co stanowi ważny wkład w dyskusję nad funkcjonowaniem i odpornością lokalnych rynków pracy w Polsce.

5. Ocena końcowa i wniosek

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr. Krystiana Kolińskiego pt. *„Potencjał odporności małych lokalnych rynków pracy w Polsce”* stanowi dojrzałe, samodzielne i oryginalne opracowanie naukowe, wpisujące się w aktualne nurty badań nad funkcjonowaniem i odpornością systemów społeczno-gospodarczych. Autor podejmuje problematykę istotną zarówno poznawczo, jak i aplikacyjnie, a jednocześnie wymagającą metodologicznie, co wiąże się z koniecznością łączenia różnych porządków analitycznych – teoretycznego, ilościowego i jakościowego.

Na szczególne podkreślenie zasługuje oryginalny wkład autora w postaci delimitacji lokalnych rynków pracy wraz z ich klasyfikacją wielkościową, co umożliwiło odejście od klasycznych, administracyjnych ujęć rynku pracy na rzecz analizy jednostek funkcjonalnych. Uzyskane w ten sposób wyniki pozwoliły na pogłębioną ocenę potencjału odporności małych lokalnych rynków pracy oraz na lepsze zrozumienie mechanizmów ich funkcjonowania w warunkach zróżnicowanych uwarunkowań przestrzennych, gospodarczych i instytucjonalnych.

Autor wykazał się bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotu, umiejętnością jej krytycznej syntezy oraz zdolnością do konsekwentnego budowania wyводу naukowego. Zastosowane podejście multimetodyczne zostało wykorzystane w sposób świadomy i funkcjonalny, a połączenie analiz ilościowych ze studiami przypadku umożliwiło uchwycenie zarówno prawidłowości ogólnych, jak i lokalnych, kontekstowych uwarunkowań odporności rynków pracy. Szczególnie cenne jest zwrócenie uwagi na zróżnicowanie obszarów peryferyjnych oraz odejście od ich jednorodnego postrzegania. Uwagi krytyczne sformułowane w recenzji mają charakter dyskusyjny i porządkujący. Dotyczą one głównie kwestii metodologicznych, takich jak konstrukcja wskaźnika syntetycznego, zakres formułowanych rekomendacji czy dobór studiów przypadku, i nie podważają zasadniczej wartości naukowej rozprawy. Przeciwnie, wskazują one potencjalne kierunki dalszych badań oraz możliwości rozwinięcia podejmowanej problematyki.

Na zakończenie pragnę podkreślić, że w mojej ocenie rozprawa wyróżnia się ponadprzeciętnym poziomem merytorycznym, oryginalnością podejścia badawczego oraz wyraźnym walorem aplikacyjnym, dlatego – o ile istnieje taka możliwość w macierzystym ośrodku – rekomenduję jej wyróżnienie.

Biorąc pod uwagę całość przeprowadzonych analiz, sposób realizacji celów badawczych oraz wartość uzyskanych wyników, należy stwierdzić, że rozprawa spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim w zakresie oryginalności problematyki, poprawności metodologicznej, samodzielności autora oraz istotnego wkładu w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

W związku z powyższym stwierdzam, że rozprawa spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* i **wniosuję o dopuszczenie mgr. Krystiana Kolińskiego do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.**